

TÜRKİYE’DE MERKEZ BANKASI PARA POLİTİKASI ARAÇLARI VE KATILIM BANKACILIĞI ETKİLEŞİMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Ferhat ÖZTÜRK^b
Mustafa ÇAKIR^c

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki para politika araçlarının katılım bankacılığına yansımalarını incelemektir. İlgili literatürde katılım bankacılığı özelinde TCMB para politikalarının etkilerinin ve kullanımı ihtimali ile ilgili çalışma konusunda eksiklik görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışma ilgili literatüre katkı sağlaması açısından özgün ve önemli arz etmektedir. Çalışmanın sonucunda; katılım bankacılığı TCMB para politikalarından doğrudan etkilendiği fakat sadece bu etki ile gelişim göstermediği, katılım bankacılığı TCMB para politikaları araçlarından faiz düzenlemesini ve kullanımından olumsuz etkilendiği ve katılım bankacılığının TCMB para politikası araçlarına bakışı olumsuz olduğu belirlenmiştir. Özellikle 2008 krizi sonrasında uygulamaya konan para politikası araçlarında faiz vurgusu bu olumsuzluğun ana nedeni olarak görülmektedir. Katılım bankacılığının alternatif para politikaları geliştirmede TCMB para politikalarına olumlu etki sağlayacak potansiyeldedir. Özellikle fon kullandırma yöntemleri ile para politikalarına alternatif olup aynı para politikası hedeflerine ulaştırabilecektir. Günümüz TCMB para politika araçları katılım bankalarının bilançolarına olumlu etkiler sağlamaktadır. Özellikle katılım bankacılığının 2018 verileri ışığında geçmişe oranla artışların olması bu durumu desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankaları, Para Politikaları, Merkez Bankası

A REVIEW ON THE INTERACTION OF CENTRAL BANK MONETARY POLICY TOOLS AND PARTICIPATION BANKING IN TURKEY

This study examines the effects of monetary policy tools on participation banking in Turkey. There have been few works on the effects of the CBRT monetary policies and their use in participation banking in the literature. Therefore, this study is original and essential in contributing to the relevant literature. We find that participation banking has been directly affected by the CBRT monetary policies; they have been adversely affected by the interest regulation and use of the CBRT monetary policy instruments and had a negative view of the CBRT monetary policy instruments. In particular, the emphasis on interest rates in the monetary policy instruments implemented after the 2008 crisis is seen as the main reason for this negative impression. Participation banking has the potential to positively impact the monetary policies of the CBRT in developing alternative monetary policies. It will be an alternative to monetary policies, especially with fund allocation methods, and it will achieve the same monetary policy goals. Today's CBRT monetary policies positively affect the balance sheets of participation banks. Especially in the light of 2018 data of participation banking, the increase compared to the past supports this situation.

Key Words: Participation Banks, Monetary Policy, Central Bank

* Bu çalışma “Türkiye’de Merkez Bankası Para Politikası ve Katılım” isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

^b **Sorumlu yazar:** Kuveyt Türk Katılım Bankası, İstanbul, Türkiye. E-posta: ferhat.ozturk@kuveytturk.com.tr

^c Dr. İktisat Bölümü, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye. E-posta: mustafa.cakir@izu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4565-9581>

1. GİRİŞ

Finans ve bankacılık kavramları insanların yerleşik düzene geçmesinden itibaren gelişim göstermiş ve bir zorunluluk olarak gelişen dünyada önemini korumuştur. Bu ihtiyaç ekonominin gelişimiyle şirketler için gerekli finansal araçların gelişimi aynı zamanda bireysel olarak da ihtiyaç olarak karşımıza çıkmıştır. Bankacılık sektörü de gelişen süreçler içerisinde bireysel bir ihtiyaç olması nedeniyle inanç özelinde etkilenmiştir.

Finans ve bankacılık özelinde gelişen süreçler yeni bir kavram olarak katılım bankacılığının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kavram özellikle Müslüman nüfusun yoğun olduğu yerlerde giderek yaygınlaşmaktadır. Katılım bankacılığı bazı ülkelerde mevcut sermayeyi çekmek için oldukça önemli bir argüman olarak kullanılmaktadır. Türkiye’de ise Katılım Bankacılığı kavramı giderek yaygınlaşmakta ve geleceğe yönelik olarak finans ve bankacılık sektörünün büyük yatırımlar yaptığı bir alandır.

İslam ekonomisinde mal, emek ve para konuları farklı olarak ele alınmıştır. Ancak günümüz ekonomik sisteminde mal ve hizmet aynı hukuksal düzende birlikte ele alınmaktadır. İslam ekonomisinde para sarf bahsinde kambiyo çerçevesinde ele alınmaktadır (Eskicioğlu, 2010). İslam hukukunda para bir değişim aracı olduğu esasıyla tanımlanmıştır. Paranın alışveriş sistemlerinde malın karşılığında alındığında aldatmanın önüne geçilmesi ve değerinde bir karşılığın verilmesinde kullanılan araç olarak tanımlanmıştır (Erol, 1970). Ancak bu tanımlama ile birlikte İslam dünyasında bankacılık sisteminin yaygınlaşması ile birlikte paranın tanımı klasik tanımlara yaklaştığı görülmüştür.

Para politikasının amaçlarında genellikle ve sıklıkla kullanılan fiyat istikrarından kasıt enflasyon kavramının yatırım, birikim ve tasarruf yapmada ihmal edilecek düzeyde düşük ve etkin olmamasıdır (TCMB, 2019). Para politikalarında karar verici ve uygulayıcı ana unsur merkez bankalarıdır. Para politikalarının finansal istikrar sağlama için Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) büyüme, faiz, istihdam, döviz ve denge politikaları ile sistemdeki merkezi unsur görevini yerine getirmektedir. Gelişmiş bir para politikası ekonomik göstergelerin sağlıklı işlenmesini ve böylelikle bankaları da doğrudan etkileyen unsurlardandır.

TCMB para politikalarını yürütmek için kullandığı araçlardan olan zorunlu karşılık, doğrudan bankaların mevduatlarının bir kısmının TCMB’de tutmalarını ifade etmektedir. Bu bağlamda TCMB tarafından uygulanan para politikaları ve bunları uygulamak için kullandıkları araçların doğrudan bankalara etki ettiği ifade edilebilir. Önder (2005) tarafından yapılan çalışmada zorunlu karşılığın beş temel fonksiyonundan bahsedilmekte ve bunların bankalar ile ilişkisi açıklanmaktadır. Bu fonksiyonlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

- ✓ Bankacılık sisteminin riskini azaltmak,
- ✓ Para arzını ayarlamak,
- ✓ Kısa vadeli faiz oranlarının istikrarını desteklemek,
- ✓ Likitide yönetimini kolaylaştırmak ve
- ✓ Senyoraj geliri elde etmek (TCMB bankalardan aldığı paralar karşılığında gelir elde etmekte ve bu paralara faiz ödememektedir. Böylece TCMB bankalardan bir nevi vergi olarak denetim sağlamaktadır).

Merkez bankaları genellikle işbirliği yaptığı bankalar ile ilişkilerini parasal politika araçları ile düzenlemektedirler (Uysal, 2006).

TCMB uyguladığı para politikası araçları ile bütün ekonomik sistemi etkilediği ifade edilebilir. TCMB tarafından atılacak adımlar ve uygulanacak para politikaları süreç içerisinde sadece ekonomik bir

etkiden ziyade sosyal bir etki oluşturarak istihdam alım gücü gibi bileşenleri de etkilemektedir. Ayrıca finans sektörünün ana yapılarından olan bankacılık sistemi de bu süreç içerisinde etkilenmektedir. Bu nedenle TCMB, asıl amacı olan fiyat istikrarını sağlamakla birlikte finansal istikrarı da sağlamanın önemine son dönemlerde özellikle vurgu yapmaktadır.

Finansal istikrar kavramının sağlanamaması ülkemizde özellikle bazı dönemlerde (2001 gibi) bankacılık sektörü üzerinden krizlere neden olmuş ve önemini bir kez daha hissettirmiştir. Bu bağlamda TCMB tarafından uygulanan para politikalarının iyileştirilmesi ile finansal istikrar sağlanarak krizlerden çıkılabilmektedir.

Katılım bankaları alternatif fon toplama ve kullandırma yöntemleri ile özellikle sermaye birikimi ile finansal istikrara katkı sağlayan yapılar haline gelmişlerdir. Bu özellikleri ile finansal istikrar kavramına olumlu katkıları TCMB para politikaları araçlarının katılım bankalarına olumlu yansımalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Türkiye’de gelişen katılım bankacılığına TCMB’nin kullandığı para politikası araçlarının yansımaları oldukça önemlidir. Katılım bankacılığı tarafından etkilenmesi söz konusu bu politikaların ne ölçüde kullanılacağı ve bunun katılım bankacılığı kavramı açısından incelenmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

İlgili literatür incelendiğinde katılım bankacılığı özelinde TCMB para politikalarının etkilerinin ve kullanımı ihtimalinin oluşturacağı sonuçların belirlenmesine yönelik bir çalışmanın eksikliği görülmüştür. Bu kapsamda yapılacak çalışma literatüre katkı sağlanması açısından oldukça önemlidir. Bu çalışma TCMB para politikası araçlarının katılım bankacılığına etkilerinin incelenip değerlendirilerek ilgili literatüre katkı sağlayacaktır.

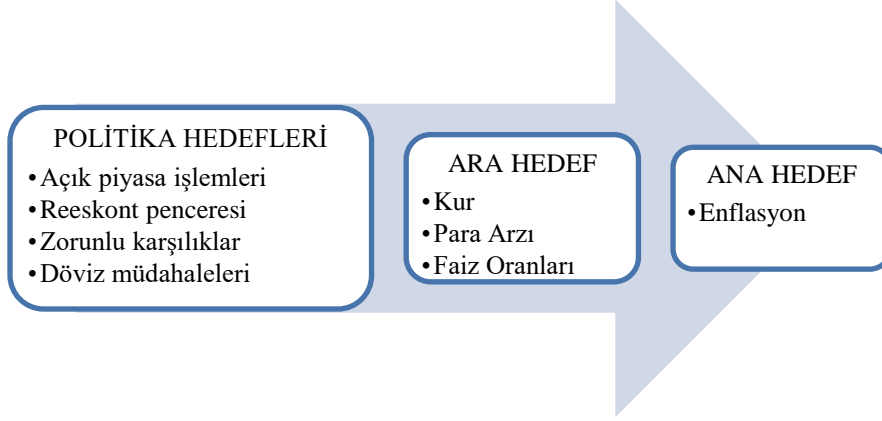
2. PARA POLİTİKASI TEORİLERİ

Para politikası, ekonominin kural koyucuları tarafından ortaya konan stratejilere yönelik olarak para politikası araçlarının kullanımının ve buna bağlı olarak etkilenecek değişkenlerin yönlendirilmesini sağlayan stratejik bir kavramdır (Çelik vd., 2006). Para politikası kavramında esas olan hedeflere ulaşılması için stratejilerin geliştirilmesinin temel para politikası çerçevesinde belirlenmesidir. Ancak bu belirleme sürecinde uygulayıcı kuruluşların ekonominin ana dinamiklerinden olan bireyler ve firmaların etkilenme durumuna göre revize edilme imkânı sunması esastır.

Para politikası kavramında yer alan fiyat istikrarı ve paranın maliyeti ifadelerinin karşılığında amaçlanan, toplumsal süreçlerde refahın sağlanması ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi olarak ifade edebiliriz. Para politikasının amacı, ekonominin pozitif yönlü genişlemesi, döviz kurunun, faizlerin, fiyatların, ve finans piyasalarının istikrarı ile insan kaynağının iş hayatına aktif katılımının artışının sağlanması olarak belirtilmiştir (Eroğlu, 2004).

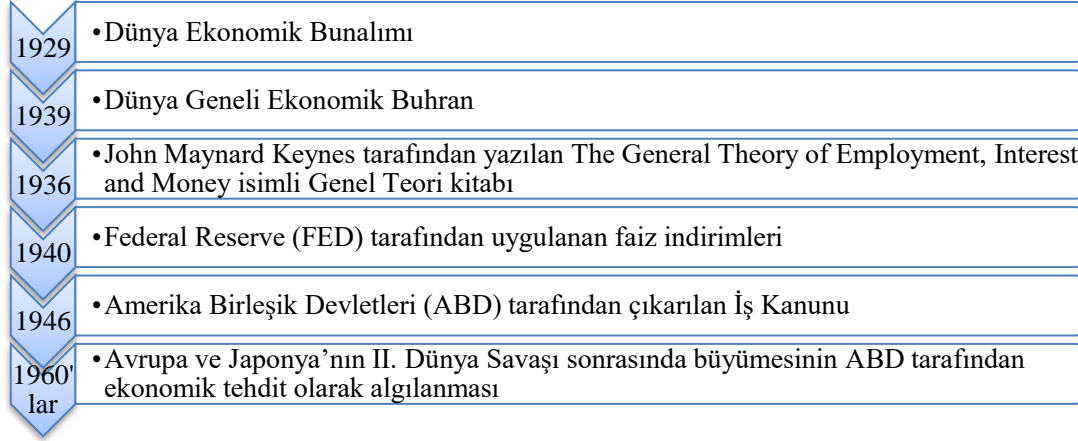
Para politikası kavramının aktif ve verim odaklı işlemesi için yapılması gereken en önemli aşamalardan birisi de hiç kuşkusuz para politikası amaçlarının belirlenmesidir. Çetin (2016) tarafından yapılan çalışmada, para politikası amaçları ile ekonomik büyümenin normal bir seyir izlemesi ve fiyat ve döviz kuru istikrarını sağlayarak bu ekonomik istikrarın sağlanması olarak ifade edilmiştir. Para politikasının amaçlarının belirlenmesi süreçlerinde, para politikasının iç içe ve birbirini etkileyen süreçlerde olduğuna dikkat edilmesi oldukça önemlidir.

Şekil 1: Para Politikasının Oluşum Süreçleri

Asıl ve ana hedefi fiyatların dengede yani istikrarın sağlanması olan para politikaları tarihsel gelişim sürecinde yeni amaçları da bünyesine ilave etmiştir. Tarihsel süreçte para politikası amaçlarının da etkilendiği başlıca olaylar Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2: Para Politikası Amaçlarının Değişiminde Başlıca Tarihi Olaylar

Kaynak: Özbilen, 2016’dan uyarlanmıştır.

Tarihsel süreçte yaşanan gelişmeler sonrasında fiyat istikrarı hedefine sahip para politikası amacına, faizlerde istikrar, istihdamda artış ve iktisadi büyüme gibi hedefler de ilave edilmiştir (Özbilen, 2016).

Günümüzde gelişen dünya düzenine karşılık para politikası ve para politikası amaçlarının önemi oldukça önemli hale gelmiştir. Bu önemi arttıran bir parametre olarak da teknolojinin gelişimi ve ekonomiye olan etkisi olarak ifade edilebilir. Böylesine kritik bir zamanda para politikalarına yönelik farklı metodoloji ve görüşlerin anlaşılması günümüz süreçlerinin daha iyi kurgulanması için bir zorunluluktur.

3. PARA POLİTİKASI ARAÇLARI

Dünya genelinde yaşanan gelişmeler, gelişen ekonomik yapının kontrolünü ve yönetilmesini eski dönemlerde olduğundan daha zor ve hayati bir konu haline getirmektedir. Dünya ülkelerinin ekonomiyi yönetme sürecinde geliştirilen araçları kullanmakla birlikte, yaşanan gelişmelere karşılık yeni araçları da ortaya koymalarını zorunluluk haline getirmektedir. Bu bağlamda ülkeler tarafından ekonominin düzenlenmesi ve ekonomik hedeflere ulaşılması için para politikası araçlarının etkin ve verimli kullanılması kaçınılmaz bir durumdur.

Merkez Bankaları tarafından para politikalarının yürütülmesi sürecinde kullanılan para politikası araçlarının enflasyon, işsizlik gibi veriler üzerinde yapacağı olumlu değişim ile fiyat istikrarının sağlanması hedeflenmektedir (Manap, 2018). Para politikası araçları ile ara ve nihai hedeflere doğru etki dalgasının oluşturulması ve para politikası araçları ile hedeflerin yönlendirilmesi sonucunda enflasyon gibi nihai değişkenlerin kontrolü sağlanmaktadır (Telatar, 2002). Para politikası araçları merkez bankalarının elindeki en önemli argümanlar olmakla birlikte nihai hedeflere ara hedeflerle aşamalı ulaşmanın araçlarıdır.

3.1. Konvansiyonel Para Politikası Araçları

Konvansiyonel para politikası araçları 2010 yılı öncesinde ağırlıklı olarak kullanılmakla birlikte merkez bankalarının ekonomik yönetiminde önemli bir yer tutmaktadır. Geleneksel para politikası araçları, parasal aktarım mekanizması ile ekonominin yönetiminde merkez bankalarının etki araçları olarak ifade edilebilir.

Merkez bankaları tarafından ekonomik büyüme dönemlerinde enflasyon tehlikesine karşın ekonomiye geleneksel para politikası aracı olan faiz oranlarının arttırılmasıyla müdahale etmektedir. Buna karşın ekonomik büyümenin düşüşe geçtiği süreçlerde ise geleneksel para politikası aracı olan faiz oranlarının düşürülmesi ile ekonomiye müdahale etmektedir (Tunalı ve Yalçınkaya, 2016). Bu bağlamda merkez bankaları tarafından faiz oranları ve para talebi ihtiyacını ekonominin ihtiyaçları doğrultusunda düzenlemektedir (Eroğlu, 2004).

Geleneksel para politikası araçlarının doğrudan ve dolaylı olması (bkz Tablo 3) ile ilgili ayırım, doğrudan para politikası araçları müdahale amaçlı iken, dolaylı para politikası araçları piyasaya yönelik finansal enstrüman şeklinde ifade edilebilir (Önder, 2005).

Tablo 3: Doğrudan ve Dolaylı Para Politikası Araçları

Dolaylı Para Politikası Araçları	Doğrudan Para Politikası Araçları
Açık Piyasa İşlemleri	Farklılaştırılmış Reeskont Oranı
Reeskont Oranı	Kredi Tavanları
Zorunlu Karşılıklar**	Faiz Oranı Kontrolü
** Zorunlu karşılıklar aynı zamanda Rezerv Opsiyon Mekanizması kapsamında Geleneksel Olmayan Para Politikası Araçları kısmında incelenecektir.	Finansal Kurumların Portföy Düzenlemesi Merkez Bankasının Moral Takviyesi ile Beklentileri Etkilemesi

Kaynak: Teber, 2018.

Özellikle 2010 yılı öncesinde yaşanan finansal krizler ile merkez bankalarının önceliği değişmiş ve doğrudan geleneksel para politikası araçlarının yerini dolaylı para politikası araçları almıştır. TCMB tarafından en etkin para politikası araçlarından biri olarak ifade edilen açık piyasa işlemleri (APİ) likidite ve faiz düzenlemesinde kullanıldığı belirtilmektedir (TCMB, 2019).

APİ işlemlerinin avantajlarının yanında etki süresinin zaman alması gibi konuları da dezavantajlarından sayabiliriz (Parasız, 2009). APİ kapsamında etkinin oluşması için finansal derinlik, gelişmiş piyasa koşulları gibi gerekli ön şartlar bulunması, merkez bankalarının bu işlemleri yapmasında engel olarak fiyat istikrarsızlığına neden olabilmektedir. Bu bağlamda merkez bankaları APİ için piyasadaki para miktarının düzenlemesini reeskont politika aracı ile düzenlemektedir (Paya, 2013).

3.2. İslam Ekonomisinde Para Politikası Araçları

İslam ekonomisinde para politikası geleneksel iktisat anlayışı ile benzerlik göstermektedir. İslam ekonomisinin para politikasını enflasyon, istihdam, ekonomik büyüme gibi değişkenler oluşturmaktadır.

İstikrar ve dengeli büyüme olarak ifade edebileceğimiz İslam ekonomisinde para politikası, faizin yasak olmasından kaynaklı olarak para politikası araçları farklılaşmaktadır. Alternatif fon toplama yöntemleri ile elde edilen sermayenin piyasaya sürülmesi ile para politikaları uygulamaya konulmaktadır. Piyasanın etkilendiği ve dengelendiği sistemde para politikası aracı olarak katılım bankaları tarafından kullanılan para politikası araçları ve açıklamaları şu şekildedir:

- ✓ **Sukuk:** Finansal sertifikanın Arapça isimlendirmesi olup, faiz olmadan şirketler tarafından kullanılan sermaye veya taşınmazlara ortak olduklarını belirten sertifika şeklinde ifade edilmektedir. Sertifikanın ticarileşerek değer kazanması ile Sukuk sahiplerinin ortaklıkları oranında kardan paylaşım yapmalarına olanak sağlar (Özsoy, 2012). Sukuk akdi, uluslararası bir sözleşme olarak nitelendirilmiş olup tarafların (girişimci, yatırımcı, sermaye sahibi vb.) ihtiyaçlarına cevap vermeyi amaç edinen ve faydasının oldukça çok olduğu bir para politikası aracı olarak da tanımlanabilir (Bayındır, 2015). **Mudarebe (Emek-Sermaye Ortaklığı):** Kar ortaklığı veya kar paylaşımını temele alan sermaye ve emeği koyanlar arasında kar payının paylaşımının nasıl olacağını önceden belirlendiği bir ortaklık modelidir (Kınalı, 2012). Sermayenin sahibi olarak bankaların belirlendiği ve emek sahibi olarak da girişimcinin yer aldığı sistem ile finansman dağılımı gerçekleştirilerek (Serpam, 2013) İslam ekonomisi kapsamında bir politika aracı ile dağılımı sağlanmaktadır.
- ✓ **İcara ve İktina:** Emek sahibi olan tarafın kullanımı için alınan taşınmazların kiralama usulü ile sermaye sahibi olan bankalarca kullanılmasını içeren sisteme icara denilmektedir (Takan ve Acar Boyacıoğlu, 2011). Emek sahibi firma tarafından kira ödemeleri ile birlikte taşınmazın sahibi olması için yapabileceği ödemeleri de içeren sisteme İktina denilmektedir (Takan ve Acar Boyacıoğlu, 2011).
- ✓ **Selem:** Piyasada ticari süreçlerin verimli olması bakımından banka tarafından peşin ödemeler ile alınan malların zamanı geldiğinde tedarikçiye ürünlerin satılmasını ifade etmektedir. Bu alım ileriye dönük satın alma olarak da ifade edilmektedir (Tunç, 2010).
- ✓ **Karz-ı Hasen:** Piyasada ekonomik faaliyetlerin sürebilmesi için borçlanan kişi veya kurumlara anaparanın banka tarafından sağlanarak sonrasında bu ödemenin geri alınması olarak ifade edilebilir (Aktepe, 2013).
- ✓ **Tavarruk:** Katılım bankaları tarafından likidite fazlasının uluslararası piyasadaki ürün alınarak iç piyasaya kar payı eklenerek yurt içine satılmasıdır (Öztürk, 2011).

Katılım bankaları tarafından ticari hayatın yani piyasanın düzenlenmesi ve devamlılığını hedefleyen bu araçlar, İslam ekonomisinin para politikası araçları olarak ifade edilebilir.

3.2.1. Katılım Bankacılığında Özgü TCMB Para Politikası Araçları

Katılım bankacılığının Türkiye serüveninde “83/7506 sayılı Özel Finans Kurumlarının Kurulması, Faaliyetleri ve Tasfiyelerine İlişkin Esas ve Usullere Dair Bakanlar Kurulu Kararı” isimli yönetmelik ve tebliğler ile Özel Finans Kuruluşu statüsünde kurulmuşlardır (Resmi Gazete, 1983). Gelişen ekonomik yapı ve süreçler sonrasında katılım bankacılığı 2005 yılında yayınlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile sektördeki kuruluşların unvanı "Özel Finans Kurumu" yerine "Katılım Bankası" şeklinde düzenlenmiştir (Resmi Gazete, 2005).

TCMB tarafından kullanılan para politikası araçlarından sadece katılım bankacılığına özgü bir aracı olmamakla birlikte kullandığı para politikası araçlarından katılım bankacılığının da kullanabileceği araçlar bulunabilir. Bu araçlarda katılım bankacılığının kuruluş ve amaçlarından olan faizin haram olmasından dolayı kısıtlılık olabilir.

TCMB tarafından kullanılan para politikası araçlarından birisi olan zorunlu karşılıklar katılım bankaları için de kullanılmaktadır. Ayrıca Rezerv Opsiyon Mekanizması (ROM) olarak isimlendirilen para politikası aracını da katılım bankaları tarafından uygulanan bir para politikası aracı olarak değerlendirilebilir. Burada döviz rezervlerinin daha kuvvetli bir hale gelmesi ve likidite konusunda bankaların daha esneklik kazanması ön plandadır. Alper, Kara ve Yörükoğlu (2012) tarafından ROM, TL olarak tutulması gereken zorunlu karşılığın ne kadarlık kısmının altın veya diğer dövizlerle tutulacağı belirlenmesi olarak ifade edilmiştir. Bu bakımdan TCMB tarafından katılım bankacılığına özgü olmayan ancak onların da kullanabileceği bir para politikası aracı olarak ifade edilebilir.

Katılım bankacılığında kullanılan sukuk, Türkiye piyasası için kullanılabilecek bir yatırım aracı olarak görülmektedir. Özellikle 2008 yılındaki ekonomik krizden etkilenme düzeyi oldukça düşüktür. Bu bağlamda ekonomik kriz dönemlerinde kullanılabilecek oldukça önemli bir para politikası aracıdır. Sukukun ekonomik kriz süreçlerinde etkili olmasından dolayı küresel olarak da ilgi çekici bir araçtır (Yardımcıoğlu, 2013).

Para politikası aracı olarak tanımlanan sukukun riski azaltıcı ve güvenilir bir araç olmasından dolayı oldukça önemli bir araçtır (Özeroğlu, 2014). Bu durum sukuku Türkiye ekonomisi için oldukça önemli kılmaktadır.

TCMB uluslararası piyasalardan da etkilenen bir yapı olması ve sadece İslami kesime hizmet vermemesi nedeniyle global ölçekte ekonomi yönetimi gerçekleştirmek zorunluluğundadır. Bu bakımdan doğrudan katılım bankacılığına özgü para politikası araçları bulunmamaktadır. Ancak katılım bankalarının statüsü ve desteklenmesi bakımından TCMB faaliyetlerini sürdürmektedir.

3.3. Konvansiyonel Para Politikası Hedefleri

Çalışmanın önceki başlıklarında, merkez bankaları tarafından ekonomik gelişmelere yön vermek amacıyla uygulanan bütüncül politikalara para politikası şeklinde tanımlanmıştır. Başka bir ifade ile ulaşılmaması beklenen hedeflere yönelik merkez bankalarının aldığı kararları ve yürüttüğü bütün işlemlere para politikası denmektedir.

Merkez bankaları tarafında talep ve fiyat istikrarsızlığı sonucunda ortaya çıkan denge sapmalarının giderilmesini sağlamak nihai hedeflerdendir. Ayrıca para politikasında hedeflenen makroekonomik değişkenler olan istihdam, fiyat istikrarı ve milli gelir gibi değişkenlerin düzenlenmesini hedeflemektedir (Aksoy, 2018).

Para politikasının nihai hedefleri;

- ✓ Sürdürülebilir ekonomik büyüme,
- ✓ Tam istihdam,
- ✓ Fiyat istikrar ve
- ✓ Finansal istikrarın sağlanması olarak sıralanabilir (Aksoy, 2018).

Para politikasının birçok amacı olmakla birlikte bunlardan beklenen nihai hedefler fiyat istikrarı, döviz kurunun istikrar kazanması, ekonomik büyüme ve finansal istikrar olarak sıralanabilir (Çetin 2016).

Merkez bankaları tarafından belirlenen para politikası amaçları birbiri ile zaman zaman çelişse de ekonomik gelişmelere göre amaçların öncelikli bir şekilde kullanılması sonucunda enflasyonu düşük düzeyde tutmak ve nihai hedefler olan fiyat ve finansal istikrarın sağlanması olarak ifade edilmektedir (Eroğlu, 2004).

Para politikalarının nihai hedefler olarak ilgili literatür incelendiğinde ortaya fiyat ve finansal istikrar ön plana çıkmaktadır. Fiyat istikrarının sağlanması ile ekonomik büyüme ve enflasyon gibi diğer nihai

hedeflerin de sağlanabileceği düşüncesi ve finansal istikrarın diğer nihai hedeflere ulaşmada dolaylı katkı sunacağı görüşü bu iki nihai hedefin ön plana çıkmasında etkilidir.

3.3.1. TCMB Para Politikası Hedefleri

TCMB tarafından yapılan tanımlamada para politikası “*ekonomik büyüme, istihdam artışı ve fiyat istikrarı gibi hedeflere ulaşabilmek için paranın elde edilebilirliğini ve maliyetini etkilemeye yönelik olarak alınan kararlar*” şeklinde ifade edilmiştir (TCMB, 2019). TCMB tarafından yapılan para politikası tanımlamasında, para politikası hedefleri açıkça belirtilmiştir. TCMB para politikası hedefleri ekonomik büyüme, istihdam, fiyat istikrarı, finansal istikrar ve enflasyon şeklinde sıralanabilir.

TCMB tarafından açıklanan para politikası hedeflerinden fiyat istikrarının, uzun süre fiyatlanmalarda dalgalanmanın yaşanmamasının sağlanması olup değişiminin olanaksız olduğu durumlar olmadığı belirtilmiştir (TCMB, 2019). TCMB fiyat istikrarının sağlanması durumunda ulaşacağı hedefi, istihdam ve büyüme temelli hedeflere doğru ilerlerken ekonomik yapıların dikkate almayacağı oranda düşük ve sürdürülebilir bir enflasyonun sağlanması olarak ifade etmektedir (TCMB, 2019).

TCMB tarafından para politikası ile hedeflenen durumlardan birisi de finansal istikrardır. Bu durumun sağlanmasına yönelik TCMB Kanunu ile yapılması gerekenler şu şekilde sıralanmaktadır (TCMB, 2019):

- ✓ Piyasaları izlemek,
- ✓ Finansal sistemler ile ilgili görüşler belirtmek,
- ✓ Zorunlu karşılık ve genel disponibiliteler oranlarını belirlemek,
- ✓ Mevduat oranlarını belirlemek ve
- ✓ Ödeme ve mutabakat sistemlerini kurarak işletmek şeklindedir.

TCMB para politikası hedeflerine ulaşma süreçlerinde ara hedefler belirlenmiş ve uygulanmaktadır. Bu ara hedefler; faiz, döviz kuru ve para arzı şeklinde sıralanmaktadır. Bu ara hedefler ana hedeflere hizmet etmekte ve ana hedeflerin gerçekleşmesi için gerekli yapıya yardım etmektedir. Enflasyon hedefi ile kısa vadeli faiz yani politika faizinin düzenlenmesi şeklinde ara hedefle belirlenmiştir. Döviz kuru ve para arzı ile fiyat ve finansal istikrarın sağlanmasına yönelik ara hedefler şeklinde belirlenmiştir (Aksoy, 2018).

3.4. İslam Ekonomisinde Para Politikası Hedefleri

İslam ekonomisinde uygulanan para politikası hedefinin üç temel hedefi bulunmaktadır ve bunlar geleneksel finansal sistemdeki para politikası hedefleri ile örtüşmektedir. İslam ekonomisinde para politikasının hedefleri:

- ✓ Ekonomik büyüme ve istihdam,
- ✓ Adalet,
- ✓ Enflasyon ve
- ✓ Parasal istikrar şeklinde sıralanmaktadır (Efe, 2018).

İslam ekonomisinde para politikasının hedeflerine ulaşma sürecinde ilerleyişin nasıl gerçekleştirilebileceği şu şekilde detaylandırılmıştır:

- a) **Ekonomik Büyüme ve İstihdam:** Enflasyon kavramı, insanlara sıkıntı oluşturabilen, durgunluk ve işsizlik gibi önemli sonuçlara neden olan önemli bir meseledir. Bu bağlamda istihdamın sağlanması ve ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi İslami para politikasının önemli hedeflerindedir denilebilir (Efe, 2018). Bu hedef kapsamında, sürdürülebilir bir kalkınma ile gelecek nesillere ihtiyaçlarını gerçekleştirmesinde riskin önlenmesi

sağlanmalıdır. Bunun sağlanmasında ekonomik kalkınma ve istihdam ile gerçekleşebileceği ifade edilebilir (Efe, 2018).

- b) Adalet:** İslam ekonomisinde parasal gücün dağılımında adalet ön plandadır ve bu para politikasının uygulanmasında asıl hedeflerdendir. Ekonomik olarak gücün belli bir kesimde toplanmasından ziyade adil bir dağılım içerisinde yönlendirilmesi İslam ekonomisinin para politikasının hedeflerindedir (Efe, 2018).
- c) Enflasyon:** Doğrudan İslam ekonomisinin hedefi olmasa da enflasyon ile mücadele İslami anlayışın insan refahını düşürmesi ve ekonomik olarak güçlü bir yapıya sahip olmasını sağlayacak önemli parametrelerden birisidir. Bu bakımdan İslam ekonomisinin ana hedeflerinden birisi olarak enflasyon ile mücadele gösterilebilir (Efe, 2018).
- d) Parasal İstikrar:** İslam ekonomisinde paranın değerinin korunması ve parasal istikrarın sağlanması zorunlu bir hedefdir. İslam ekonomisinde de geleneksel para politikası hedeflerinde olduğu gibi parasal istikrarın sağlanması ile istihdam ve büyümenin sağlıklı olması sağlanmaktadır. Bu bakımdan parasal istikrarın sağlanmasında geleneksel para politikası hedeflerinden faiz bakımından farklılaşan İslam ekonomisi para politikası hedefleri nihai amaç yönünden kesişmektedir (Efe, 2018).

3.4.1. Katılım Bankacılığına Özgü TCMB Para Politikası Hedefleri

TCMB'nin para politikası hedefleri önceki başlıklarda incelenmiş ve bunların istihdam, enflasyon, fiyat ve finansal istikrar gibi hedefler olduğu belirtilmiştir. TCMB tarafından belirlenen hedeflerde faiz unsurunun yer almadığı para politikası hedefleri doğrudan katılım bankacılığı için de belirlenen hedefler olması bakımından önemlidir.

TCMB tarafından belirlenen istihdam hedefi katılım bankacılığının yani katılım bankalarının sahip olduğu İslam ekonomisi para politikası hedefleri ile örtüşmektedir. İstihdamın sağlanması için fiyat istikrarının sağlanması katılım bankacılığına özgü para politikası hedefi olarak da ifade edilebilir. Bu kapsamda incelendiğinde katılım bankacılığına özgü TCMB para politikası hedefleri şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ Fiyat İstikrarı (kısa vadeli politika faizi gibi durumlar haricinde)
- ✓ Finansal İstikrar (fon dengesinin sağlanması sürecinde kalkınma bankacılığı fon kullandırma araçlarının kullanılması durumunda)

Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi çalışmasında da yer alan hedefler doğrultusunda belirlenen 2015-2025 yılları arasında Katılım Bankacılığının, 2025 yılında yeni para politikası araçları ile %15'lik bir paya ulaşması hedefi doğrudan olarak TCMB para politikası hedefleri ile de entegredir. Ayrıca, öz sermayenin de artırılması bu hedefler arasında oldukça önemlidir (Strateji Belgesi, 2015). Bu belge kapsamında 5 ana başlıkta bu hedefler toplanmıştır. Bu hedefler TCMB tarafından para politikası hedeflerinin bütünleştirilmesi açısından önemlidir. Hedefler:

- ✓ Sürdürülebilir Stratejik Rekabet Kavramı
- ✓ Sektörel Strateji ve Koordinasyon
- ✓ Ürün Çeşitliliği ve Gelişimi
- ✓ Eğitim, İnsan Kaynakları ve Sertifikasyon
- ✓ Kurumsal İletişim, Algı ve İtibar olarak belirlenmiştir.

İslam ekonomisi ve bunun bankacılık sistemindeki Türkiye'deki yasal ismi olan Katılım Bankacılığı sistemi mevcut para politikası hedeflerinden İslami yönüyle uygun olan veya olabilecekleri kendisine özgü TCMB para politikası hedefi olarak kullanılabilir.

4. KATILIM BANKACILIĞI VE TCMB PARA POLİTİKALARI ARAÇLARI KULLANIM İHTİMALİNİN İNCELENMESİ

İslam ekonomisinde bankacılık kavramının uygulamaya dönük yüzü olan ve günümüzde katılım bankacılığı ile ifade edilen yapı dünyada yaklaşık 70 yılı aşkın bir geçmişe sahiptir. Katılım bankacılığı Türkiye’de ise 30 yılı aşkın bir süredir aktif olarak hayatımızda yer almaktadır.

Konvansiyonel yani geleneksel bankacılık anlayışında elde tutulan fonun belli bir faiz oranı ile kullandırılması esas alınırken katılım bankacılığında katılım payı kavramı öne çıkmaktadır. Geleneksel bankacılık ile katılım bankacılığı arasındaki en önemli ayrım noktası katılım payı-faiz kavramlarının farklılaşmasıdır. Katılım bankacılığında yatırım yapan kişinin ticari sonuçlarına katılımı öngören sistem faizsiz bankacılık olarak da adlandırılmaktadır (Özcan ve Hazıroğlu, 2000). Katılım bankacılığında asıl amaç, kar elde etmek üzere yatırım yapan bireylerin, tasarruflarını bankada değerlendirerek aktif ekonomiye katkı sağlamasıdır. Böylece ekonomik dar boğaza çözüm ve gelişmesine katkı sağlanmaktadır (Dikmen, 2019).

Son yıllarda Müslüman nüfusta yaşanan ekonomik refah düzeyinde artışın İslami kurallara uygun ve faizden kaçınan bir bankacılık sistemi ile geleneksel bankacılığa alternatif bir yaklaşımı ortaya çıkarmıştır. Katılım bankacılığı olarak isimlendirilen bu sistemde tasarrufların İslami kurallar kapsamında değerlendirilmesini esas alan finans yapıları olarak ortaya çıkmıştır (Kınalı, 2012).

İslam dinine göre faizin haram olması, özellikle Müslüman kesimin geleneksel bankacılık anlayışından uzaklaşmasını ve İslami finans kuruluşlarının gündeme gelmesine neden olmuştur (Yenice, 2019). Ülkemizde bu anlayışın hâkim olduğu sistem katılım bankacılığı olarak adlandırılmış ve hedef kitlenin beklentilerine cevap vermeye çalışmaktadır.

Katılım bankacılığı ile ilgili tanımlamalardan birisi de fon transferinde faiz temelinden ayrılarak, banka müşterilerinden toplanan paranın ticari süreçlere dâhil edilmesi için ödünç alınarak kullanılması ve bu faaliyetlerin sonucunda kar veya zarara ortaklığı içermesi olarak ifade edilmiştir (Ergeç, Kaytancı ve Toprak, 2014). Katılım bankacılığına ilişkin kâr zarar ortaklığı esasına uygun çalışan katılım bankaları ticari süreçlerde kazandığı parayı müşterileri ile paylaşırken bu durum zarar durumunda da benzer bir yapıyla işletilmektedir (Yudistira, 2004).

Katılım bankaları tasarruf sahiplerinin tasarruf miktarlarını bankacılık işlemlerine dâhil ederek kar-zarar ortaklığı prensibi ile yastık altından ticari hayata geçirilmesini amaçlayan bir finansal sistem olarak ifade edilebilir (Takan ve Acar Boyacıoğlu, 2011).

Yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi katılım bankacılığının en önemli farklılaşan noktanın faiz konusu olduğu görülmektedir. Gelişen geleneksel bankacılık süreçlerine alternatif İslami kuralları esas alan katılım bankacılığı sisteminin gelişim göstermesi oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Katılım bankacılığının çalışma prensipleri Uzulucan ve Deran (2009) tarafından yapılan çalışmada şu şekilde sıralanmaktadır:

- ✓ Risk bulunmakta ve bunda esas kar veya zarara ortaklık olmasındandır. Ticarete bu paranın değerlendirilmesinin nedeni İslam’da faizin haram kılınması ve ticaretin helal olmasındandır.
- ✓ Sosyal anlamda verimlilik yüksek projelere finansmanın fazlası aktarılır.
- ✓ Finansal anlamda risk, sermayeyi kuruma aktaranda olmasından dolayı bunu yöneten ve aracılık edenler risk altında değildir.
- ✓ Faizin her türlü yasak olması esas farklılaşan noktadır.

Katılım bankacılığında bu temel prensipler çerçevesinde işleyen İslami bir finans yapısının devamlılığı esas alınmıştır. Ayrıca sağlanan bu finans yapısı geleneksel yapılara alternatif olması bakımından da oldukça faydalıdır (Öner, 1995).

Katılım bankacılığının kurulum süreçleri dikkate alındığında 3 temel faktör çerçevesinde incelenebileceği görülmektedir. Bunlar dini, ekonomik ve sosyal nedenler olarak ifade edilebilir. Dini sebeplerde en önemli durumun faizin İslam'da haram olması ve kişilerin ticarete yönlendirilmesi ve teşvik edilmesi olduğu görülmektedir. Ayrıca tasarruf sahibi Müslümanlar için alternatif finans sisteminin bu duruma uygun kurgulanması katılım bankacılığının dini nedenleri arasında gösterilebilir (Polatkan, 1998).

Katılım bankacılığında son zamanlarda İslam ülkelerinde ekonomik gelişimin etkisi ile alternatif bir finans sistemi olarak ortaya çıkmasında ekonomik neden olarak görülebilir. Bununla birlikte özellikle Türkiye'de bankacılık sisteminde İslami olarak hassas kişilere hassasiyetin fazla olmaması durumu ile yastık altında tutulan tasarrufun aktif ticarete kazandırılması sürecinde katılım bankacılığının ihtiyaç duyulması sürecini hızlandıran ekonomik nedenler olmuştur (Dikmen, 2019).

Katılım bankacılığı ya da faizsiz bankacılığın İslami açıdan uygun olmayan sektörlerle iş birliği yapamayacağı ve helal kavramının ön planda tutulan sektörlerin gelişim ve büyümesine yönelik çalışmalar yapılabileceği de oldukça önemlidir (Dusuki, Hussain ve Mohammad, 2012).

Katılım bankacılığı ya da bir başka deyişle faizsiz bankacılık sisteminin ortaya çıkışında toplumsal yapıyı oluşturan ortak değerlerde buluşmada etkili olmuştur (Ustaoğlu, 2014). Ortak bir değer olan İslam inancına sahip kişilerin hassasiyetleri sonucunda sosyal bir neden olarak katılım bankacılığı ortaya çıktığı ifade edilebilir.

Katılım bankacılığının tarihsel gelişim sürecine bakıldığında faizsiz sistemin insanlık tarihi kadar eski olduğu görülmekle birlikte geleneksel finans sistemine alternatif İslam ekonomisinin bu sisteme yakın bir yapıyla doğuşu 1945'li yıllara dayanmaktadır (Tabakoğlu, 2006; Zaim, 2010).

En genel anlamda İslam ekonomisinin ortaya çıkışında Hindistan'ın bağımsızlık sürecinin etkin olduğu ifade edilebilir. Hintli Müslümanlar tarafından sistem geliştirme sürecinde İslam'dan faydalanmaları sonucunda İslam ekonomisi kavramı bir sistemle ifade edilmiş ve 1963 yılında ilk faizsiz banka Mısır'da kurulmuştur. İslam Kalkınma Bankası'nın 1975'te kurularak ticaretin teşvik edilmesi günümüzde Türkiye ve diğer ülkelerde uygulanan kalkınma bankacılığı sisteminin gelişmesine neden olmuştur (Zaim, 2010).

İslami finans sektörünün dünya genelinde özellikle 2007 sonrasında artan bir trende sahip olduğu belirtilmektedir. Ayrıca İslami finans sektörünün 2020 yılında beklenti olarak 3 trilyon dolara ulaşabileceği ifade edilmektedir (GIFR, 2017).

İslami finans sektörüne ilişkin dünya genelinde oldukça önemli bir pazar bulunmaktadır. Bu pazarda faizsiz bankacılık sektörünün büyümesi öngörülmektedir. Bu bağlamda, faizsiz bankacılık sistemi geleneksel bankacılık sistemine alternatif olmakta ve ekonomiyi doğrudan etkilemektedir.

İslami finans sektörü ve faizsiz bankacılık sistemi ülkemizde gelişmekte ve her geçen gün talep artmaktadır. Türkiye'de faizsiz bankacılık sektörü özellikle 1980 sonrasında gündeme gelmiş ve tarihsel süreç içerisinde yabancı uzmanlar tarafından en iyi ve yeterli düzenlemeye sahip sistem olarak belirtilmiştir (Pekcan, 2006). Türkiye'de faizsiz bankacılık veya daha sonraki isim olarak katılım bankacılığı gelişimine ilişkin önemli değişiklikler şu şekildedir:

- ✓ 16 Aralık 2983 tarihli ve 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yasal alt yapısı hazırlanmıştır.
- ✓ 19 Aralık 1999 tarihinde yayınlanmış olan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Özel Finans Kurumlarının katılım bankası adıyla mevduat bankalarından farklılaşması düzenlenmiştir.
- ✓ Özel finans kuruluşu olan Albaraka ve Faisal isimli iki özel finans kuruluşu 1985 yılında kurulmuştur.
- ✓ 1989'da Kuveyt Türk Özel Finans Kurulumu kurulmuştur.
- ✓ Yerli sermaye ile 1991 yılında Anadolu Finans, 1995 yılında İhlas Finans ve 1996 yılında Bank Asya özel finans kuruluşu olarak kurulmuştur.
- ✓ Özel finans kuruluşları 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına dahil edilmiştir.
- ✓ 2001 yılında İhlas Finans faaliyetleri Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu (BDDK) tarafından sonlandırılmıştır.
- ✓ 2005 yılında yayınlanan değişiklik ile 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında özel finans kuruluşları katılım bankası olarak değiştirilmiştir.
- ✓ 2015 yılında Ziraat Katılım Bankası faaliyetlerine başlamıştır.
- ✓ 2015 yılında Banka Asya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) tarafından yönetimi devralınmıştır.
- ✓ 2016 yılında TMSF tarafından Bank Asya'nın faaliyet izni kaldırılmıştır.
- ✓ 2016 yılında kamu sermayeli ikinci katılım bankası olan Vakıf Katılım kurulmuştur.

4.1. Katılım Bankacılığı ve Para Politikaları

Katılım bankacılığının temelinde var olan İslami finans kavramının gelişimini ve konu ile ilgili literatürdeki tartışmalar dikkate alındığında katılım bankacılığı ve para politikaları ile ilgili detaylı bir çalışmaya olanak sağlayacak literatürde bulunan oldukça az kaynak bulunmaktadır. Ancak İslami hassasiyetler göz önüne bulundurularak para politikaları ve katılım bankacılığı özelinde incelemeler ve yorumlar yapılabilir (Efe, 2018).

Katılım bankacılığı sistemi gelişen bir ekonomiye sahip olan Müslümanların ortaya koyduğu bir tasarruf kaynağının sonucu olarak değerlendirilebilir. Ancak İslami finansın bir sonucu olan katılım bankacılığı sürecinin gecikmesinin nedeni olarak İslam ülkeleri arasındaki birliğin sağlanamaması ve Müslümanların ekonomik geri kalmışlıkları neden olarak gösterilebilir (Shittu, 2014).

Katılım bankacılığına bakışın da oldukça önemli olduğu bir gerçektir. Bu bağlamda yapılan bir araştırmada, İslam'ın tüm hayatın fonksiyonlarına eklenmemesi durumunda katılım bankacılığının faizsiz kapitalizm olmaktan öteye geçemeyeceği belirtilmiştir (Çayıröğlü, 2014). Bu bakımdan, katılım bankacılığını bir sistem olarak kurgulamak ve para politikaları ile alternatif bir yapıya dönüşmesinin geleneksel ekonomik yapıya çıkış kapısı olabileceğinin vurgulanması oldukça önemlidir.

Efe (2018) tarafından yapılan çalışmada, İslami finans ve para politikasının bir arada yer alacağı bir sistemin mümkün olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmada, İslam'ın kuralları ile bütünleştirilmiş bir iktisadi düzende faizsiz bankacılık sistemi ve para politikaları ilişkisi kapitalist bir sistemde para arzı ve kredi hacmini yönlendirebilecek bir yapıya sahip olamayabileceği ifade edilmektedir. Ayrıca araştırmada enflasyon gerçeği ve bunun faizsiz sistemde sıfır olması durumunun neredeyse imkânsız olduğu belirtilmiştir.

Konvansiyonel iktisatla benzer şekilde İslam ekonomisinde de istihdam, enflasyon ve ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için para politikalarının geliştirilmesi zorunluluktur. Ancak İslam ekonomisinde çıkarların yasaklanması para politikalarının konvansiyonel sisteme göre farklılaşmasını

gerektirmektedir. İslami kurallar para politikalarında da uygulanmalı ve para politikası disiplinin paranın değeri ve satın alma gücünün değişmemesi amacıyla geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (Ökte, 2010).

İslam'ı temel alan katılım bankacığının para politikası hedeflerini, İslam'da para politikası hedefleri ile bütünleştirilebilir. İslam'da yer alan eşitlik, adalet ve denge kavramlarının esas alınarak ve para politikası hedeflerini

- ✓ Ekonomik büyüme ve istihdam,
- ✓ Adalet,
- ✓ Enflasyon ile mücadele ve
- ✓ Parasal istikrar

olarak dört temel başlıkta toplayabiliriz (Efe, 2018). Katılım bankacılığı ve para politikası ilişkisinde İslam ekonomisinde para politikası hedeflerini esas alması kaçınılmazdır. Bu bağlamda katılım bankacılığı para politikası hedeflerine ilişkin şunlar ifade edilebilir:

Enflasyon kavramı İslami olarak ekonomik hedefler ile bağdaşmaz bir kavram olmakla birlikte doğal bir sonucu olan işsizlik ve durgunluk da İslami olarak istenmeyen bir durumdur. İstihdam ve ekonomik üretimin artması durumu enflasyon kavramını azaltacağı için İslami ekonominin para politikası hedefinde ekonomik büyüme ve bunun sonucunda üretimin artması ile istihdamın sağlanması oldukça önemlidir (Efe, 2018).

Para politikaları ile insanlar arasında gelir adaletsizliğinin önlenmesi oldukça önemlidir. Bu bakımdan katılım bankacılığı sisteminin geliştireceği para politikaları bu durumun önüne geçecek bir yapıya sahip olmalıdır (Efe, 2018).

Enflasyon kavramının sonucu olarak yaşam zorlukları ve sıkıntıları İslami açıdan istenmeyen durumlar olarak ifade edilebilir. İnsan refahını esas alan İslam dinine uygun olmayan durumlar açması nedeniyle para politikalarının bu kavramın minimize edilmesi için çalışmalar yapılması oldukça önemlidir (Şafak ve Armağan, 1983). Katılım bankacığının para politikasının ana hedeflerinden birisi de hiç kuşkusuz enflasyon ile mücadele olmalıdır. Bunun ana dayanağı katılım bankacılığını geleneksel bankacılık sisteminden ayırtıran faizsiz bankacılık ve İslami bazı durumların geleneksel bankacılık ile örtüşmemesi olarak gösterilebilir.

Katılım bankacılığı para politikalarının hedeflerinden birisi de parasal istikrar olması oldukça önemlidir. Parasal istikrarın sağlanması para arzının reel dengeyi ekonomik büyüme yönünde desteklediği sürece izin verilmesi gereklidir. Parasal istikrarın sağlanmasında enflasyon oldukça önemlidir. İslami olarak insan refahına zarar verebileceği düşünülen enflasyonun düzenlenmesi para politikalarının esas hedefleri ve diğer hedeflere ulaşmada da gerekliliktir (Efe, 2018).

Katılım bankacılığı ve para politikası arasındaki ilişki İslami temelleri esas almalı ve sistemin bütünsel bir yapıyla kurgulanabilmesi için İslam ekonomisinde para politikasının hedeflerine ulaşacak argümanları barındırmalıdır. Bu bağlamda, katılım bankacılığının Türkiye'de sistem olarak gelişmiş yapısının TCMB tarafından uygulanan para politikaları ile desteklenmesi geleneksel bankacılık sistemine tercih edilebilir bir alternatifin oluşmasına neden olabilir. TCMB tarafından hayata geçirilmesi amaçlanan para politikası hedefleri doğrultusunda uygulanan para politikası araçlarına yönelik katılım bankacılığının bakışı bir sonraki başlıkta detaylandırılacaktır.

4.2. Katılım Bankacılığında TCMB Para Politikası Araçlarına Bakış

Türkiye’de para politikalarının belirlenmesi ve uygulanması ile ilgili sorumlu yer TCMB olarak yasalarla belirlenmiştir. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de yaşanan mali krizler veya mali durgunluk süreçlerinde para politikaları değişmiş ve güncel ekonomiye uygun olarak değişimler yaşanmıştır. Bu kapsamda TCMB tarafından 2008 yılında yaşanan mali kriz sonrasında para politikası amaçları ve araçlarında değişim olmuştur. TCMB, 2008 öncesinde fiyat istikrarı amacına sahip iken, 2008 sonrasında fiyat ve finansal istikrar olarak amacı güncellenmiştir. Bu amaç kapsamında TCMB para politikası araçları olarak konjonktürel araçların (politika faizi, likidite yönetimi vb.) kullanılmaya başlanmıştır (TCMB, 2019).

Katılım bankacılığı veya faizsiz bankacılık ile ilgili kuruluşlar da TCMB’nin para politikası hedeflerine uygun hareket etmek zorundadırlar. Bu nedenle katılım bankacılığı sisteminde TCMB tarafından uygulanan para politikası araçlarına bakış, İslami ilkelere uygun hareket etmek üzerine kurgulanmış faizsiz bankacılığın gelişimi açısından oldukça önemlidir.

TCMB tarafından uygulanan para politikaları ve bunlara yönelik katılım bankacılığının bakışı şu şekilde yorumlanabilir:

- ✓ **Faiz Koridoru:** Merkez bankası tarafından gecelik borç verme ve alma faiz oranları arasındaki değerler bütünü olarak tanımlanabilir (Tüzün ve Kahyaoğlu, 2015). Bu tanımlamada yer alan borç verme faizi ve likidite açığı olan bir bankanın TCMB tarafından verilen kısa vadeli borçlanmada ödemeyi kabul ettiği faiz oranıdır. Borç alma faizi ise likidite fazlası olan bankaya TCMB tarafından bu paranın kullanılması için verilmesi kabul edilen faiz oranıdır. Politika faizi ise bir haftalık borç alma ve verme faiz oranları arasındaki orta değerdir (Serel ve Özkurt, 2014). TCMB tarafından faiz ile ilgili duruma göre aldığı pozisyon oldukça önemlidir ve buna uygun olarak belirlenen para politikasının uygulaması Şekil 18’de gösterilmiştir.
Katılım bankacılığı sisteminde faiz uygulaması kesinlikle kullanılmamaktadır ve bu durumun kaynağı İslam dininde faizin haram olmasıdır. Bu bağlamda katılım bankacılığı sisteminin dayandığı ilkeler nedeniyle faiz koridoru para politikası aracı kullanılmaması gereklidir.
- ✓ **Zorunlu Karşılıklar:** Bu para politikası aracı faiz koridoru para politikası aracını tamamlayıcı bir etkiye sahiptir. Yeni para politikası kapsamında zorunlu karşılıklara faiz ödenmesi gibi anlayış hakim olmuştur. Zorunlu karşılıklar para politikası aracı hem fiyat hem de finansal istikrar için oldukça kritik öneme sahiptir. TCMB tarafından zorunlu karşılıkların ayarlanması ile aşırı kredi genişlemesi durumuna müdahale ederek para politikası hedeflerini zora sokan bu durumu zorunlu karşılıklar ile düzenleme yoluna gitmiştir (Demirhan, 2013). TCMB tarafından ayrıca zorunlu karşılığın cinsine göre faiz oranlarını düzenlemiştir.
Katılım bankacılığının bir diğer adı olan faizsiz bankacılık isimlendirmesi faizin her türlüşünü haram kılan ve buna uygun hayatında tasarruflarını yönlendirmek isteyen kişilerin tercih ettiği bir sistemin sonucudur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde zorunlu karşılık uygulaması yeni anlayış çerçevesinde katılım bankacılığına uygun olmamakla birlikte, uygulamada faiz oranının uygulanmadan sadece belirlenen zorunlu karşılığın TCMB’de tutulması durumu katılım bankacılığı için uygun bir durumdur.
- ✓ **Rezerv Opsiyon Mekanizması:** Kısa adı ROM olan para politikası aracı, dış finansal şoklara karşı TCMB tarafından kullanılan para politikası aracı olmakla birlikte finansal istikrarın sağlanması amacına hizmet etmektedir (TCMB, 2019). Bu para politikasının uygulanmasında TCMB tarafında zorunlu olarak tutulan karşılığın belirli bir kısmının

yabancı para veya altın olarak değerlendirilebilmesidir (Alper, Kara ve Yörükoğlu, 2012). Dinamik olan ve dış gelişmelere bağlı olarak para politikası içerisinde kullanılan oranların değişebildiği bir para politikası aracıdır.

Katılım bankacılığı sisteminde zorunlu karşılık uygulamasında faizin uygulanmaması durumunda kullanılabilecek bir para politikası aracı olduğu belirtilmiş ve bu bağlamda ROM işlemleri değerlendirildiğinde kullanılabilir bir para politikası aracıdır. ROM kullanımı ve para politikası içerisindeki oran değişimleri faiz ile ilgili olmaması ve dış gelişmelere göre pozisyon alınması durumu olması nedeniyle uygulanabilir bir para politikası aracıdır. Ancak zorunlu karşılıklar uygulamasında faiz uygulanması ile bu para politikası aracının da katılım bankacılığına uygun olmamasına neden olacaktır.

- ✓ **Likidite Yönetimi:** TCMB tarafından uygulanan para politikası aracı ile kısa vadeli faizleri kontrol altında tutabilmek için oldukça önemli bir para politikası aracıdır (Güler, 2009). Likidite yönetimi ile TCMB tarafından bankaların likidite ihtiyacına dinamik bir şekilde cevap veren bir para politikası aracıdır.

Likidite yönetiminin esas düzenlemeye çalıştığı mekanizma kısa vadeli faiz oranları olması nedeniyle, katılım bankacılığı sistemine uygun olmadığı görülmektedir. Ancak katılım bankacılığı tarafından ticari işlemler için fon toplama ve dağıtma süreçleri ile bankalara likidite ihtiyacı sağlanabilmektedir. Bu bağlamda ana hedefin faiz olmadığı bir durumda likidite ihtiyacının katılım bankacılığı sistemine uygun fon toplama ve dağıtmanın yapılması ile katılım bankacılığı için uygun bir para politikası aracı olabilir.

TCMB tarafından uygulanan para politikası araçları incelendiğinde ana hedefin fiyat ve finansal istikrarın sağlanması üzerine kurgulanmış ve dünya ile bütünleşmiş bir geleneksel bankacılık sistemine sahip olması nedeniyle faiz oldukça ön plandadır. Katılım bankacılığı sistemi ile geleneksel bankacılık sisteminin temel ayrışma noktası faiz kavramıdır. İslami olarak ticari faaliyetlere yönelmeyi amaçlayan katılım bankacılığının faiz ana eksenli para politikası araçlarını uygun olmadığı görülmektedir. Katılım bankacılığını tercih eden kişilerin tasarruflarını bu hassasiyetler ile bu sistemi tercih etmesi katılım bankacılığının bu para politikası araçlarına bakışını da olumsuz anlamda etkileyecektir.

Katılım bankacılığı ile para politikası araçlarından özellikle geleneksel olmayanlar ve TCMB tarafından uygulananlar arasında ana felsefe ve yaklaşım bakımından farklılaşmalar mevcuttur. Kullanılabilecek para politikası araçlarının da ana amacının faiz ile fiyat ve finansal istikrar olmasından dolayı bağdaşmamaktadır.

4.3. Katılım Bankacılığında Alternatif Para Politikası Araçları

Katılım bankacılığı ile geleneksel bankacılık anlayışının egemen olduğu dünya ekonomisine göre para politikası hedeflerinde oluşan ortak anlayış uygulama süreci olan para politikası araçlarında bağdaşmamaktadır. Katılım bankacılığının dinamiklerinin kullanım sürecinde fon toplama ve kullandırma yöntemleri ile alternatif para politikası araçları olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda katılım bankacılığında alternatif para politikası araçları şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ **Murabaha:** Katılım bankaları tarafından ürün olarak adlandırılan bu yöntem fon kullandırma için oldukça önemli uygulamalardandır. Murabaha sisteminde üç ana taraf bulunmaktadır. Bu taraflar banka, banka müşterisi ve banka müşterisinin talep ettiği mal sahibidir. Bankanın kazancı malın peşin alınarak vadeli satılmasından doğan karın kullanımı, müşterinin karlı satıştan elde ettiği gelir ve alıcının faizsiz olarak ödemeyi vadeli olarak yapabilecek olmasıdır. Uygulamada peşin alınan ticari ürün vadeli ve faizsiz olarak kazancın eklenerek vadeli olarak alıcıya satılması ile sonuçlanan bir süreçtir (Bulut ve Er, 2012). Murabaha sürecinde alım, satım ve kazanç oranı bellidir ve alıcının malı alacağına

dair yazılı olarak istenen belge ile satın alma işlemi garantiye alınmaktadır (Erdoğan, 2011).

Murabaha sistemi ile geleneksel bankacılığın fiyat istikrarının sağlanması ve finansal istikrar konularına olumlu katkı sağlanabilir.

- ✓ **Müşareke:** Bu uygulamada katılım bankaları öz sermayelerinden kar marjı yüksek sektörlerde yer alan şirketlere ortak olarak yönetim ve sermayede söz sahibi olması durumu esastır (Bulut ve Er, 2012). Kar veya zarara ortaklık esastır. Zarar paylaşımı sermaye dağılımına göre yapılırken kar dağıtımı anlaşılan oranlar üzerinden gerçekleştirilir (Parlakkaya ve Çürük, 2011).

Katılım bankacılığı sisteminde uygulanan bu uygulama ile sektöre sermaye sağlanması ve desteklenmesi ile enflasyon ve işsizlik gibi parametrelere olumlu katkı sağlanabilir. Bu bağlamda alternatif bir para politikası aracı olarak değerlendirilerek fiyat ve finansal istikrar hedefine alternatif bir yol oluşturabilir.

- ✓ **İcara:** Taşınmazın banka tarafından giderleri haricinde belirlenen bir miktarda kiralanması ve buradan elde edilen gelirin taşınmaz sahibine verilmesidir (Takan ve Acar Boyacıoğlu, 2011).

Katılım bankacılığının bu uygulaması ile aktif ticari süreçlere boş duran ticari ürünlerin dahil edilerek tüm taraflara ekonomik katkı sağlanması açısından oldukça önemlidir. Böylece istihdamın ve verimli üretim ile ürün çeşitliliği gibi konulara yapılacak katkılar ile fiyat istikrarı sağlanabilir. Bu bağlamda kira sertifikası süreci alternatif bir para politikası aracı olarak kullanılabilir. Özellikle kamu tarafından kullanılmayan taşınmazların bu şekilde aktif ekonomiye kazandırılması ekonomik göstergelere olumlu yansır.

- ✓ **Karz-ı Hasen:** Kişi veya kurumlar tarafından yaşanan nakit sıkıntısının giderilmesine ilişkin sistemde anaparanın belli bir vade sonrasında alınmasını esas almaktadır. Borcu alan ve veren tarafından anapara dilenen zamanda istenebilir veya verilebilir. Dinen uygun olmayan durumlarda ise bu sistemin gerçekleşmesi uygun değildir (Aktepe, 2013).

Katılım bankacılığı sisteminin ayrışmasında en önemli gösterge olan faize karşılık kullanılacak en iyi alternatiftir. Böylece katılım bankacılığının faize alternatif para politikası aracı olarak bu sistem uygulanabilir. Faiz oranları üretimi ve enflasyonu doğrudan etkilemekte ve toplumsal yapının sağlıklı ilerlemesine engel olmaktadır. Paranın aktif ekonomiye ve üretime kazandırılması ile ticaretin canlı tutulması istihdamın sağlanmasına ve ekonominin temel dinamiklerine olumlu katkı sağlayacaktır.

4.4. Günümüz Para Politikalarının Katılım Banka Bilançolarına Etkileri

Günümüzde uygulanan para politikalarından katılım bankalarının nasıl etkilendiğine yönelik çıkarımların yapılabilmesi açısından katılım bankalarının gelişim süreçlerindeki verilerin incelenmesi oldukça önemlidir. Türkiye’de özellikle 1980’li yıllardan sonra gelişimine başlamış olan katılım bankacılığı sistemi günümüzde gelişim göstermekte ve hizmet ağlarını geliştirmektedir.

Katılım bankacılığı sisteminin yıllar içerisinde şube sayısında ve çalışan sayısında yaşanan artış oranının geleneksel bankacılık sektörüne alternatif bir yapının kurulmasına da bir veri sağladığı ifade edilebilir. Ayrıca TCMB tarafından uygulanan para politikalarının katılım bankacılığına olumlu katkı sağladığı ifade edilebilir.

Katılım bankacılığının toplam aktiflerinin gelişimi 2014 ile 2018 yılları arasında devamlı artış göstermiş ve son yılda bir önceki yıla göre %29,1 oranında büyüme gerçekleşmiştir. Ayrıca 2018 yılında kalkınma bankalarının net dönem karının %34,1 oranında artış gerçekleşmiştir (TKBB, 2018). Katılım bankalarının aktiflerinin sektör içerisindeki payı da %5 olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda katılım bankacılığı sisteminin mevcut para politikası araçlarından olumsuz etkilenmediği ifade edilebilir. Bu

artışta hassasiyetleri artan kişilerin katılım bankacılığına olan ilgisi ve katılım bankacılığı ile ilgili farkındalık düzeylerinin artışı da etkili olduğunun belirtilmesi de gereklidir.

Katılım bankacılığına ilişkin Türkiye'deki geleneksel mevduat bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları ile 2018 yılında Türkiye'deki payı incelendiğinde %5,3'lük bir paya sahip olduğu görülmektedir (TKBB, 2018). Geleneksel bankacılık sektörüne alternatif olabilme potansiyeline sahip olduğu ilgili veriler ışığında ifade edilebilir. Ayrıca TCMB tarafından uygulanan para politikalarının kullanımında rahat olan mevduat bankalarının gelişimine kalkınma bankacılığına oranla daha fazla destek olduğu savunulabilir.

Katılım bankacılığının en önemli gelişim göstergelerinden birisi de fon toplama oranlarıdır. Bu oranlar toplam bankacılık sektöründeki payı incelendiğinde 2018 yılında en büyük değerine ulaştığı görülmektedir (%6,70). Bu gösterge ile TCMB tarafından uygulanan para politikasının olumlu yansıdığı söylenebilir (TKBB, 2018).

Katılım bankacılığı Türkiye'de gelişim göstermekte ve bankacılık sistemi içerisinde kendisine bir yer edinmiştir. TCMB tarafından politika hedeflerine ulaşmakta alternatif yolları para politikası araçlarına yenilikler getirmede potansiyele sahiptir. TCMB tarafından uygulanan para politikalarında bu alternatiflerin değerlendirilmesi sektörün büyümesi ve para politikası hedeflerine ulaşmaya yardımcı olabilecektir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'de finansal yapıların otorite merkezi olan TCMB kullandığı para politikalarının özellikle gelişen katılım bankacılığına yansımalarının ne derecede olduğunun incelenmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. İlgili literatürde katılım bankacılığı özelinde TCMB para politikalarının etkilerinin ve kullanımı ihtimali ile ilgili çalışma konusunda eksiklik görülmüş ve buna yönelik durum değerlendirmesi Efe (2018) tarafından yapılan çalışmada da ifade edilmiştir. Bu kapsamda yapılan çalışma ilgili literatüre katkı sağlaması açısından özgün ve önemlidir.

Çalışmanın sonucunda; a) katılım bankacılığı TCMB para politikalarından doğrudan etkilendiği, fakat sadece bu etki ile gelişim göstermediği, b) katılım bankacılığı TCMB para politikaları araçlarından ona faiz düzenlemesini ve kullanımından olumsuz etkilendiği, c) katılım bankacılığının TCMB para politikası araçlarına bakışı olumsuz olduğu, belirlenmiştir. Özellikle 2008 krizi sonrasında uygulamaya konan para politikası araçlarında faiz vurgusu bu olumsuzluğun ana nedenidir. Katılım bankacılığının alternatif para politikaları geliştirmede TCMB para politikalarına olumlu etki sağlayacak potansiyelindedir. Özellikle fon kullandırma yöntemleri ile para politikalarına alternatif olup aynı para politikası hedeflerine ulaştırabilecektir. Günümüz TCMB para politikaları katılım bankalarının bilançolarına olumlu etkiler sağlamaktadır. Özellikle katılım bankacılığının 2018 verileri ışığında geçmişe oranla artışların olması bu durumu desteklemektedir. Yapılan çalışmada teorik ve uygulama kapsamında çeşitli sınırlılıkları bulunmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda uygulamalı olarak katılım bankalarının para politikalarından nasıl etkilendiğinin gözlemlenmesi, daha geniş bir veri seti ile durumun incelenmesi ve yan etkiler olan farkındalık gibi konuların aynı çalışmada sentez edilmesi daha kapsamlı sonuçlar verebilecektir.

Katılım bankacılığı sistemi gelişim döneminde olup süreçleri geleneksel bankalara göre tam oturmamıştır. İslami kurallar çerçevesinde kurgulanan bu yapıların dünya genelinde Müslüman nüfus düşünüldüğünde daha da artacak ilgiye sistemsel olarak cevap vermesi ve geleneksel bankacılık sisteminden uzaklaşmak isteyen kişi veya kurumlara alternatif olabilmelidir. Bu potansiyel katılım bankacılığı sisteminde mevcuttur. Türkiye'de gelişimini devam ettiren ve geleneksel bankacılık

sistemine alternatif olabilecek sağlam bir temele oturtulan katılım bankacılığı yıllar içerisinde sektör içerisindeki payını ve konumunu güçlendirecektir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, C. N. (2018). Merkez Bankası Para Politikası Araçlarının Banka Karlılık Performansları Üzerindeki Etkisi (Doktora Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Aktepe, İ. (2013). *Sorularla Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayını.
- Aktepe, İ. E. (2017). Katılım Bankaları ve Murabaha. <https://katilimfinansdergisi.com.tr/katilim-bankalari-ve-murabaha/> [17 Temmuz 2019].
- Alper K., Kara H. ve Yörükoğlu M. (2012). *Rezerv Opsiyonu Mekanizması*. TCMB Ekonomi Notları. S: 2012- 28.
- Bayındır, S. (2015). *Fıkhi ve İktisadi Açından İslami Finans (Para ve Sermaye Piyasaları)*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- Bulut, H. İ., & Er, B. (2012). *Katılım finansmanı: katılım bankacılığı ve girişim sermayesi*. Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayın.
- Çayıroğlu, Y. (2014). İslâm İktisadının karakteristik özellikleri. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 149-183.
- Çelik, A. V., Evrensel, A., Eryol, B., Yücel, D., İlhan, N., Akıncı, Ö. ve Görmez, Y. (2006). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bilançosu Açıklamalar, Rasyolar ve Para Politikası Yansımaları. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Çetin, M. Ö. (2016). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Para Politikası Uygulamalarının Gelişimi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. 8(14): 67-101.
- Demirhan, B. (2015) Türkiye’de Yeni Yaklaşım Çerçevesinde Para Politikalarının Finansal İstikrarı Sağlama Yönünde Uygulanması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2): 567-589.
- Demirhan, İ. (2007). Türkiye’de Para Politikası Uygulamaları ve Enflasyon Hedeflemesi (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Dikmen, S. (2019). Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Dusuki, A. W., Mohammad, A., & Hussain, L. (2012). A Framework for Islamic Financial Institutions to Deal with Shari'ah Non-compliant Transactions. ISRA.
- Efe, A. (2018). İslam'a Göre Para ve Kredi Politikası. *Journal of Management & Economics*, 25(3): 587-607.
- Erdoğan, D. (2011). katılım bankacılığı ve türk ekonomisine katkıları (Yüksek Lisans Projesi). Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı.
- Eroğlu, Ö. (2004). *Para Teorisi ve Politikası Ders Notları*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi. Yayın No: 50.
- Eskicioğlu, O. (2010). İslam’da Ekonomik Sistem. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, (16): 35-46.
- Gül, E. ve Yavuz, H. (2011). Türkiye’de kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi: 1963-2008 dönemi. *Maliye Dergisi*, 160: 72-85.
- Güler, H. (2009). Likidite Yönetimi Çerçevesinde Dolaşımdaki Para Hacminin Modellenmesi ve Likidite Tahmini, TCMB Piyasalar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara.
- Kınalı, F. (2012). Faizsiz Sistemde Bankacılık Anlayışı ve Kredi İşlemleri (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Macit, D. (2018). Bir Para Politikası Kanalı Olarak Uluslararası Kredi Kanalı (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Manap, Özgür (2018). Merkez Bankası Para Politikası Operasyonel Hedef Değişken Seçimi: 2008 Krizi Dönemi Örnek Bir Analiz. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 20: 17-29.
- Ökte, K. S. (2010). Fundamentals of Islamic Economy and Finance: Theory and Practice. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 180-208.
- Önder, T. (2005). Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması, TCMB Piyasalar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara.
- Öner, S. (2015). Geleneksel olmayan para politikası araçlarının gelişimi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.

- Öner, Y. (1995). Faizsiz Kazanç Sistemi Kar Garantisi Vermez. *Ticaret Gazetesi Eki*.
- Özbilen, Ş. (2016). *Para'nın Kitabı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özcan, M. E., & Hazıroğlu, T. (2000). Bankacılıkta Yeni Bir Boyut: Katılım Bankacılığı. *Bereket Dergisi, Yıl, 3*.
- Özeroğlu, A. İ. (2014). Sukuk ve Türkiye'de Sukukun Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi. *Tarih Okulu Dergisi, 19*: 751-772.
- Özsoy, İ. (2012). Vatikan İslâmî Finansı Öneriyor; İslâmî Finans Neyi Öneriyor?. II. Bölgesel Sorunlar Ve Türkiye Sempozyumu 1-2 Ekim 2012.
- Öztürk, N. (2011). *Para Banka Kredi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Özulucan, A., & Deran, A. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması/The Comparison of Participation Banking and Traditional Banking on the Perspective of Banking Services and Accounting Applications. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(11)*, 85-108.
- Parasız, M. İ. (2009). *Para Banka ve Finansal Piyasalar (9. Baskı)*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parlakkaya, R., & Çürük, S. A. (2011). Finansal rasyoların katılım bankaları ve geleneksel bankalar arasında bir tasnif aracı olarak kullanımı: Türkiye örneği. *Ege Akademik Bakış, 11(3)*: 397-405.
- Paya, M. M. (2007). *Makro İktisat*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Paya, M. M. (2013). *Para Teorisi ve Para Politikası (6. Baskı)*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Pekcan, M. (2006). Katılım Bankacılığı Faaliyetleri ve Muhasebe Sistem (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Polatkan, R. B. (1998). İslam Bankacılığı ve Türkiye'de Özel Finans kurumları (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Üniversitesi, Çanakkale.
- Resmi Gazete (1983). 83/7506 sayılı Özel Finans Kurumlarının Kurulması, Faaliyetleri ve Tasfiyelerine İlişkin Esas ve Usullere Dair Bakanlar Kurulu Kararı. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18323.pdf> [8 Haziran 2019].
- Resmi Gazete (2005). 5411 Bankacılık Kanunu. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051101M1-1.htm> [8 Haziran 2019].
- Serel, A., & Özkurt, İ. C. (2014). Geleneksel Olmayan Para Politikası Araçları ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, (22)*: 56-71.
- Serpam. (2013). *İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye'de Gelişimi ve Geleceği*. Serpam Araştırma Notları.
- Shittu, A. B. (2014). The Qur'anic worldview: A springboard for cultural reform. *Intellectual Discourse, 239-242*.
- Söyler, İ. (2014). *Hukuki ve Mali Boyutlarıyla Sukuk (Kira Sertifikaları)*. Birinci Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şafak, A., & Armağan, S. (1983). *İslam Açısından Enflasyon ve Çözüm Yolları*. İstanbul: Ensar Yayıncılık.
- Tabakoğlu, A. (2006). İslam Dünyasında Para ve Bankacılık Tecrübesi. İstanbul: Türkiye'de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama Sempozyumu.
- Takan, M., & Acar Boyacıoğlu, M. (2011). *Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim*. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Teber, H. (2018). Geleneksel Olmayan Para Politikası Araçları ve Türkiye (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Telatar, E. (2002). *Fiyat İstikrarı Ne? Nasıl? Kimin İçin?*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- TKBB (2018). Katılım Bankaları 2018. <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Bankalari-2018-.pdf> [17 Temmuz 2019].
- Tunalı H. ve Yalçınkaya Y. (2016). Geleneksel Olmayan Para Politikası Uygulamasında Enflasyon İle Döviz Kuru Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Analizi. *İktisat Fakültesi Mecmuası, 66(2)*: 61-111.
- Tunç, H. (2010). *Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Tüzün O. ve Kahyaoğlu H. (2015). Makro İhtiyati Para Politikası Amacı Olarak Finansal İstikrar: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 52(603)*: 25-45.
- Ustaoglu, D. (2014). Türkiye'de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi (Yüksek Lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

- Uysal, Y. (2006). Bağımsız Merkez Bankası, <http://kisi.deu.edu.tr/yasar.uysal/gazete/23.htm> [14 Mart 2019].
- Yardımcıoğlu, M. (2016). İslamî Finansın Geleceğine İlişkin Düşünceler. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1): 139-145.
- Yenice, İ. (2019). Katılım Bankacılığının Türkiye Ekonomisine Etkileri; 2015-2018 Yılları Arası (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Yudistira, D. (2004). Efficiency in Islamic banking: an empirical analysis of eighteen banks. *Islamic Economic Studies*, 12(1).
- Zaim, S. (2010). İslâm Ekonomisi ve İslâm Ülkeleri İşbirliği Sahasında Son 50 Yıldaki Gelişmeler. *İş Ahlakı Dergisi*, 3(5): 125-143.